

Da vi første gang for mange år siden – som unge arkitekter – kom ud på et teglværk – blev det en lærerig oplevelse.

Vi havde nok forinden fået et vist kendskab til tegl gennem undervisningen, faglitteratur, og ved at se på billeder og teglprøver. Men vi oplevede nu den forskel det var at se på mursten ude på selve teglværket, hvor stenen produceredes. Der opdagede vi, hvilken rigdom i variationer og muligheder der var, ud over den ene stenprøve.

Teglstenen havde en stor søskendeflok, med variationer i farver, struktur og form, fra lyse, glatte – over kraftigere mørke – til de herligste klinkbrændte i dramatisk farvede former.

For ikke at tale om de pragtfulde og sære keramikklumper, man kunne finde blandt de kasserede brokker bag teglværket. Det var måske netop her, vi opdagede, hvor spændende teglmaterialet var.

Bygninger, især historiske, har deres eget sprog. Alfabetet i dette sprog er byggematerialerne, ikke mindst teglstenen.

Gennem tiderne har byggefolk sat teglsten sammen i former og detaljer til arkitektur og historie, som i dag kan aflæses af dem, der kender alfabetet.

Læsning af teglmurværk, studiet af historiske teglbygninger afslører mange, både teknisk fornuftige og æstetisk spændende detailløsninger, som kan bruges den dag i dag, f.eks. løsningen af et ikke vinkelret hjørne uden skæring eller hugning af teglstenene. Dette kan iagttages i kældervinduerne i herregården Gl. Estrup, og i Christiansfeld i loftvinduerne over kirkesalen.

Man behøver ikke altid at afsyre murværk. Det er i virkeligheden mere skadeligt end gavnligt. Æstetisk kan det give store murflader et strejf af variation og tilblivelsesproces. Forseglet og uafsyret murværk findes i pragtfuld velbevaret stand på væggene over hvælvene i Maribo Domkirke.

Som intet andet materiale formår teglet at bære det historiske slid på en sådan måde, at bygningen gennem tiderne besjæles med historisk poetisk skønhed. Nutiden står i stor taknemmelighedsgæld til teglet, et materiale som i kraft af sine egenskaber lader bygningen overleve slægt på slægt, og herved forbinder fortiden med nutiden – gør flere århundreders lange liv til en del af menneskets eget korte liv.

Derfor bør man i restaureringer og byfornyelse efter vores mening være varsom med at renovere gamle bygningers historiske overflader.

Som eksempel kan nævnes slotsruinen Koldinghus, brugt, og ombygget af konger og dronninger, et stort dramatisk hus kendt af mange, slidt og brændt, men rigt på fortælleverdi, eller en tilsyneladende så ubetydelig lille ting, som kun få kender, det ujævne gulv i Kousted kirkes våbenhus, slidt af bønder gennem århundreder, et slid som det vil være umuligt at genskabe af vor tids mennesker med gummisko.

Et tredje eksempel er kapelbygningen ved Holmens kirke, hvis facadeproportionering og overfladebehandling vidner om 1700-tallets bevidste og præcise dyrkning af arkitekturen.

Teglmurværket kan i sig selv og med forskellige fugninger og overfladebehandlinger: skuring, berapning, finpudsning, kalkning, tapetsering o.s.v. – danne vidt forskellige miljøer med karakterer fra tunge robuste kraftige rum til lette forfinede interiører.

Mange byggefolk har i tidernes løb vist, at de holdt af materialet, og bevist teglets æstetiske egenskaber og muligheder i deres arkitektur.

Navne som Fisker, Baumann, Jensen Klint, Plesner, Bindesbøll, Herholt, Philip de Lange, Hans van Steenwinkel og mange flere, kendte og ukendte, bekræfter en begejstring for teglet og en forståelse for at udnytte det.

En forståelse som anes bag deres

- store fladers dulgte mønstre, skabt i bevidst tegnede forbandter
- i omhyggelig valgt nuanceret farvespil, afhængigt af stenens brænding
- i fladers lyskarakterer baseret på den valgte fuge, hvor fugens størrelse og bestanddele af kalk og tilslagsmateriale giver variationsmuligheder i det uendelige
- i berappede og vandskurede facader, hvor murstenene lurer bagved.

Der er mange eksempler på, hvor rige muligheder arkitekt og murer har for tilsammen at skabe nuancerede og varierede virkninger.

Et byggeri er en proces, præget af ideer, ønsker, forhåbninger, og forsøg – gående fra tegnepapiret og arbejdsbeskrivelsen, videre ud på byggepladsen til opmuringsprocessen, og måske endende med et resultat der er noget anderledes, end man i begyndelsen forestillede sig.

Det er i den forbindelse vigtigt at forstå, at processen fortsætter, med tiden som medarbejder. Huset lever videre.

Processen er altid igang og er derved med til at gøre husene til levende væsener – næsten menneskelige.

Hvis en murstensbygning – dør eller bliver museal, så er det ikke teglets skyld, men de menneskers som bruger den, vedligeholder den eller restaurerer bygningen.

Tegl og tid har meget med hinanden at gøre. Ikke kun at tegl holder længe eller er et tidsløst materiale, men også fordi det kræver år at lære det at kende.

Jeg vil antage, at der her er mange teglfolk, der ligesom vi vil sige, at der i virkeligheden skal et langt liv til for at forstå, hvad tegl egentlig er.

For os er tegl i dag endnu mere end det, vi som unge arkitekter oplevede på teglværket.

Nok er vi blevet klogere, men vi må samtidig erkende, at vi sikkert aldrig lærer tegl at kende til bunds.

Teglet forbliver stadig sig selv, stadig lidt utilregneligt – men rummer, ved stadig at kæmpe med det – endnu mange ukendte muligheder for vor bygningskultur.

Det er således ikke med nogen følelse af fuldkommenhed eller sikkerhed, vi står her i dag, men mere med ærbødighed for teglet, og taknemmelighed over for teglfolket og murerfaget, som vi har mødt rundt om i landet, og hvis beslutningskomité i dag har vist os den store hæder at tildele os murerprisen.

Hjertelig tak

Inger og Johannes Exner